

A MEGSZÓLÍTHATÓ MACSKA

*Méltatlan, tisztelgő ajándék
Szilasi Lászlónak*

(*K. macskája*) Ha hihetünk a dokumentumoknak, ha nap mint nap átélt bizonytalanságainkban a dokumentumok még biztonságot nyújtanak, 1917 utolsó heteiben F. K.-val sok egyéb mellett a következő furcsaság történt.

K. három leveléből idézek.

1917 novemberének közepén Zürauból keltezett levelében az alábbiakat írta egyik barátjának: „Kedves Felix, Zürau első nagy hibája: egeres éjszaka, rettentő élmény. Nekem ugyan semmi bántódásom, és a hajam szála se őszült, mégis egy világ borzalma volt ez. Már korábban is előfordult, hogy itt-ott (pillanatonként meg kell szakítanom az írást, az okát még megtudod), tehát hogy itt-ott finom motoszválást hallottam, egyszer még fel is keltem reszketve, körülnéztem, akkor mindjárt abbamaradt – de ezúttal igazi felfordulás lett. Micsoda rémséges néma és lármázó népség! Két órakor riasztott fel az ágyam melletti zörgés, attól fogva reggelig nem volt nyugság...” – és az „egeres éjszaka” borzalmi következik, bőséges részletezéssel. A levél így folytatódik: „...Most itt van a macska, bár titokban kezdettől fogva utálok, idevettem a szobámba, gyakran kell elkergetnem, mert az ölembe ugrik, megakadályozom (ez viszont az írásban akadályoz); idepiszkit, hívhatnám a földszintről a lányt; ha jól viselkedik (a macska), a kályhánál hever, és az ablaknál félreérthetetlenül ott kaparászgat közben egy túl korán ébredő egér...” A következő levél november 24-éről származik, K. egy másik

barátjának ír: „Kedves Max, sok ráérő idő, de a levélíráshoz furcsa módon mégsem érek rá. Gondold csak meg: az egérinvázió óta, melyről talán már hallottál (...), tulajdonképpen nincs szobám. A macskával, de csak azzal, valahogy átvészelem az éjszakát, hanem hogy üldögéljek is itt, és hol egy kosár mögül, hol az ablaktól halljam a kaparászt (minden karom zaját külön-külön), ahhoz igazán nincs kedvem, de nagyon körülményes az is, hogy a macskát, mely egyébként nagyon jó, gyermeketeg állat, írás vagy olvasás közben figyeljem, eképp védekezzem, nehogy az ölembe szökkenjen, vagy a hamuval időben ott legyek, ahol épp nyomot hagy; hogy rövid legyek, nem szívesen vagyok kettesben a macskával sem, mihelyt mások is vannak velünk, szinte egy csöppet sem feszélyező, ám különben már az is eléggé terhes, ha a macska előtt kell levetkőznöm, tornáznom, lefeküdnöm.” K. ugyanabban a levelében kisebb kitérő után újra az egerekről ír: „...alighogy reggel elviszik a macskát, már kezdődik valahol a szekrény mögött a kapirgálás. Hallásom ezerszeresen kifinomult, és ugyanennyire el is bizonytalanodott; végighúzom az ujjamat a lepedővásznon, nem mondanám meg egészen biztosan, nem egeret hallottam-e. Hanem az egerek mégsem fantáziaképek csupán, hiszen a macska soványan jön be hozzám este, és teli a hasa, amikor reggel kiviszik...” Néhány nappal későbbi levelében (a címzett ugyanaz) K. az egérinvázióval kapcsolatban a következőket jegyzi meg: „Pár napja igen alkalmas, bár ideiglenes kiutat találtam. Éjszakára a macskát az üres szobában hagyom, így elkerülöm, hogy özszerondítsa a szobámat (nehéz dolog ilyen kérdésekben megértetni magunkat egy állattal. Merő félreértéssorozat az egész, mert a macska a verések s más felvilágosító módszerek nyomán megérti, hogy szükségének végzése nemkívánatos dolog, valamint hogy helyét is alaposan meg kell válogatni. Mit tesz hát? Választ például oly helyet, amely sötét, amely továbbá bizonyossága lehet, hogy ő ragaszkodik hozzám, végül pedig neki magának is vonzó. Emberi oldalról nézve ez a hely véletlenül a papucsom belseje. Félreértés tehát, és ilyen any-

nyi van, ahány éjszaka és macskaszükségvégtetés), nem ugrálhat föl az ágyamra, s én mégis nyugodt lehetek, hogy ha a dolgok rosszra fordulnak, beengedhetem a macskát. Ezek az utolsó éjszakák nyugodtak is voltak, legalábbis nem észleltem egyértelmű egerjelentkezéseket. A jobb alvást persze nem segíti elő, ha a macskaszerepkör egy részét magunkra vállaljuk, ha fülünket hegyezve, tűzszemünket meresztve ülünk az ágyban, kihúzott derékkal vagy előrehajolva; ám ez csak az első éjszaka volt így, egyre jobb lesz.”

A következő bekezdés eképp szól: „Emlékszem a különféle csapdákra, melyeket már többször is ajánlottál, ám ezekhez most nem lehet hozzájutni, és tulajdonképpen nincs kedvem ilyesmihez. A csapdák még csábítóak is, és csak azokat az egereket irtják ki, amelyeket agyoncsapnak, míg a macska pusztá jelenléte, sőt talán már az ürülékéé is, elrettentés, így az ominózus nyomok sem okvetlenül megvetendők. Feltűnő volt ez főként az első macskás éjszakán, mely az első egeres éjszakát követte. 'Eger se moccant'; ezt nem mondhatnám persze, tény azonban, hogy a szaladgálás abbamaradt, a macska, kedvetlenül a rákényszerített helyváltoztatás miatt, ült csak a kályha melletti zugban, nem moccant, de ez is elegendő volt; mintha jelen lett volna a tanító, és így már csak pusmogás hallatszott innen-onnan a lyukakból.

Alig irsz magadról, én meg az egerekkel állok bosszút érte.”

(*A meghódítandó férfi*) Nem gondolom, hogy a tárgy szempontjából különösebb jelentősége lenne annak, hogy a fenti sorok kitől valók. Lejegyzőjének személyazonossága nyilván könnyűszerrel felfedhető, ez itt most mégsem feladat, nem megoldandó rejtély, mégcsak nem is kulcs semmihez sem, mert egyfelől nem filológiai „teljességre” törekszem (és hogy éppen itt ez miért stílszerű, arról majd egy mondatot még később). Ha tehetem ezt, leginkább arra kérem az olvasót, felejtse el, hogy az időpontból, az évszámból is származhatnak következtetések; ugyanígy tekintse a nyelv jótékony véletlenének, hogy az előző rész zárójeles alcímébe foglalt szín-

tagma a szükségesnél mélyebb, egzisztenciális értelmet nyer – ez „vétlen akcidencia”, vagy ha drámaiabban akarom kifejezni, az a teher, amelynek viselésében minden gyanútlan olvasó osztozik, aki az olvasás foglalatosságában elegendő jártasságra tett szert; sokszor fog még hasonlóban részesülni, ha továbbra is vágya, hogy újabb és újabb szövegeket tegyen magáévá. Messzemenően nem utalások ezek, mégis létrejön az a kulturális háló, amin bizonyos halak akaratlanul és automatikusan fennakadnak. Nem *erről* a megtévesztésről szeretnék beszélni, hanem *arról* a másikról; azt viszont fontosnak tartom (s itt van az a „másfelől”, amely visszautal a néhány mondattal ezelőtti „egyfelől”-re), hogy a betűjelek így vagy úgy távolítsanak el a konkrét személytől (ha én magam nem is mindig leszek képes élni ezzel a lehetőséggel): e kapcsolat egyik résztvevője tehát nem feltétlenül író, földmérő, bírósági fogalmazó, hivatalnok, a kivégzőosztag tagja, családapa vagy kereskedelmi utazó – de lehetne bármelyikük, és lehetne bármi más. Nincs teendőnk: itt legfeljebb beláthatjuk annak a gyakorlatnak a helytelenségét, hogy a kollektív emlékezet többnyire nem érzi fontosnak, hogy megőrizze és közreadja bírósági fogalmazók magánleveleit.

Azt tartják, hogy aki hosszabb ideig *birtokol* valamilyen élőlényt úgy, hogy együtt él vele – legyen az feleség-férj, nő-férfi, kutya vagy éppen macska – lassan-lassan, az együtt töltött évek múltával hasonlatossá válik hozzá. Nincs tudomásom róla, és (engedékenyen fogalmazva) a fenti részletek sem győznek meg igazán arról, hogy K. valaha is macskabarát lett volna. Ha ehhez hozzáveszem, hogy a hasonlatosság a macskatartás önzetlen vagy önző formája során kialakult szeretetnek valóban lehet ismérve, akkor K. bizonyosan nem tartozott a macskarajongók közé: K. arcáról nem olvasható le a macskával együtt töltött idő. Itt is azzal az egyébként nem ritka jelenséggel állunk szemben, amikor fénykép és szöveg pontosan, már-már zavarbaejtően fedik egymást – *ha* a képet jó irányból szemléljük, s a szöveget is helyesen olvassuk. Kettejük – K. és a macska – kapcsolatát a fent idézett helyen

lehetetlen másként jellemezni s kénytelen vagyok elismerni: ezt a viszonyt nem egyéb, mint a hétköznapi szükség keltette életre. A macska befogadása pusztán praktikus és ésszerű lépés volt az egérinváziótól szenvedő részéről, olyan lépés, amelyhez még csak véletlenül sem férhet hozzá bármiféle szeretettili gesztus gyanúja – maga a macska pedig (minden valószínűsíthető és nyilván ott, akkor bőven nyomatékosított törekvése ellenére) az eseményekre utóbb visszatekintő és azokat leíró K. szemében szinte végletesen mellékszereplővé, a kellemetlen körülmények elkerülhetetlen részévé vált („...én meg *az egerekkel* állok bosszút érte...”), egyik oldalává annak a sokszor megtapasztalt relativizmusnak, ahol a sokkal rosszabb mindenkor felcserélendő a kevésbé rosszal. A dolog mégsem ezzel zárul-zárható, és nem is ilyen egyszerű. A levélrészleteknek – azzal együtt és annak ellenére, hogy kimondottan *nem* irodalmi alkotásokról van szó – van egy, az eredeti szándéknak (az ésszerűségnek) ellentmondó, és tulajdonképpen az eddig állítottakkal szöges ellentétben lévő, apróságokból visszakövetkeztethető olvasata. A történetek feljegyzése során kétségtelenül főszerephez jut az a figyelem, amelyet K. a macskára irányít, még akkor is, ha K. saját figyelmének látszólag nem tulajdonít különösebb jelentőséget. Ha a dolgok alakulásában erre a haladványra figyelünk, s miért is tennénk másként?, előbb-utóbb fel kell fedeznünk, hogy teret kap e jelenetekben az *érzelem*, illetve az érzelemnek e helyen kissé valóban sutára, féloldalásra sikeredett változata, a *ragaszkodás* (erre vonatkozólag lásd „a macskával, de csak azzal...” kezdetű mondatot), mialatt maguk a levelek is végtelenül érzelmesek, még ha írójuk mindent megtesz is azért, hogy ezt az érzelmisséget elrejtse a címzetek elől. A levelek mindenekelőtt K. megtévesztéséről szólnak: arról a hadvezérről, akit egyre tragikomikusabban vakítanak el önmaga folyamatosan megnyert csatái, hogy azután ne vegye észre: a háborút visszafordíthatatlanul elveszítette. S a vég: a meghódítandó férfi elesett, mert *elveszítette* önmagát. A hódítás megtörtént.

(*Félreértés*) K. és a macska között kezdettől fogva különös kommunikáció folyik, amely az események során némileg módosul, ám legfőbb tulajdonsága gyakorlatilag mindvégig megmarad. Két monológ kerüli-kerülgeti egymást, s ezek sohasem találkozhatnak egyetlen dialógusban. A két monológot ugyanis két, egymással legtöbbször tökéletesen ellentétes, s önmagát teljességgel érvényesíteni szándékozó akarat hozza létre („...gyakran kell elkergetnem, mert az ölembe ugrik, megakadályozom...”). Ez az akarat: a másik feletti hatalom megszerzése, annak a rendnek a megteremtése, amelyben én magasabb helyet foglalok el, mint ő, a másik. Nemcsak lényege, természetesen formája is jellemző módon monologikus ennek a kommunikációnak (attól most kénytelen vagyok eltekinteni, hogy a másik fél *nem* hallgattathatik meg). K. szavaival, egyre imperatívikusabb és minden biztonnal tegezõ megszólításával a macska elfogadó-lenézõ némasága és pillanatnyi beletörõdése szembesül. Ez a lenézés még szembeszökõbb attól, hogy a macska mindvégig bizonytalanságban tartja a férfit, hogy vajon elfogadta-e a tegezõ viszonyt, amelynek a nyelvi formákon túl természetesen az egymással szemben tanúsított viselkedésben is változásokat kell elõidéznie. Mert a tegezõdés nagyrészt szabadság, de legalább ennyire korlátozottság is: olyan változás, ahol „a más felvilágosító módszerek”-nek esetleg még lehet helyük, a „verések”-nek már semmi esetre sem. A macska fürgeségével és minden akadályt legyõzõ találékonyságával pedig K. hiábavaló igyekezete áll szemben, amely végsõ soron mindig a testi fölény érvényesítésének formáját ölti, de legfeljebb ideig-óráig tartó részsiker lehet. Különösen azért, mert az alaphelyzetet egy félreértésen nyugvó, helyrehozhatatlanul egyenlõtlen és reménytelenül önös függõség uralja: K. nyugalma érdekében nagyon is rá van utalva a macskára, *miközben* szolgálatot vár el tõle, s elfogadja e téren szerzett korábbi, semlegesnek számító tapasztalatait, melyek szerint e tekintetben igenis lennie kell alá- és fölrendeltségnek; a macska éppen ellenkezõleg, egyáltalán nincs ráutalva K.-ra, és egy-

szerűen a jó sors által elévezérelt, önmagával egyenrangú barátjának tekinti K.-t.

Hogy a kiindulás inkább hajlik a gyűlölettel vegyes elutasítás felé, arról a macska legelső, zárójeles, éppen rideg tárgyiaságában nagyon beszédes említése tanúskodik: „pillanatonként meg kell szakítanom az írást, az okát még megtudod”. A sejtelmes elhallgatás azonban nem Felix megriasztására vagy éppen kíváncsiságának felkeltésére szolgál, hanem a föl-fölugráló macskának szól: a régi ember mágikus védekezése ez, aki a rosszat semmilyen áron nem hajlandó megnevezni, remélve, hogy az így elkerüli őt. Ha így van, K. hallgatása itt a félelemmel egyenlő. De hogy ez a félelem, a „titokban utálok” érzése lassacskán oldódik, és idővel felváltja az apró momentumokat sem kerülő megfigyelés, azt a középső levél utolsó megjegyzése bizonyítja: „...a macska soványan jön be hozzám este, és teli a hasa, amikor reggel kiviszik...” – s a második félmondat passzív formája már a szenvedély térnyerését mutatja: az elválás nem közömbös annak, aki ottmarad, mert már kényszerűségből, a finom erőszak eredményeként éli meg ezt a búcsút.

K. és a macska viszonyát egy ponton túl azután biztosan nem az a kezdet motiválja, amiről idáig írtam. Sokatmondó ugyan K. két rövid minősítése („...titokban kezdettől fogva utálok...”; két héttel később: „...egyébként nagyon jó, gyermek-teg állat...”), ám ezek az idézetek szűkebb szövegekörnyezetükből kiragadva, azt hiszem, félre is vezetnek, mert arról, amit sugallnak, a szeretetről azért nincsen szó. Mutatnak azonban valami elfogadásfélét, ami lényeges változás az alaphelyzethez képest, s amit a szövegben megbúvó, a K. papucsába rondító macskáról szóló anekdota, s a hozzá fűzött kommentár („...Félreértés tehát...”) már végérvényesen jelez. A megbocsátásnak a következő fokozata is e szövegrészben van, mikor K. mellékesen odaveti, hogy „ő ragaszkodik hozzám”. A változást azonban legszemléletesebben a macskáról alkotott egyik első észrevétel („...a kályhánál hever, és az ablaknál félreérthetetlenül ott kaparászgat közben egy túl

korán ébredő egér...”), amely a lustaságról szól, és a befejező megjegyzés közötti különbség illusztrálja („...ült csak a kályha melletti zugban, nem moccant, de ez is elegendő volt; mintha jelen lett volna a tanító, és így már csak a pusmogás hallatszott innen-onnan a lyukakból...”), amely, akárhogya is nézzük és bármennyire is próbáljuk másképp látni, *ugyan-csak a lustaságról szól*. Az „elbeszélő” modusa ugyanahhoz a tárgyhoz gyökeresen átalakult és az ellenkezőjére váltott. A zsörtölődő szigorból joviális elismerés lett.

(*A macska K.-ja*) A zsörtölődő szigor és a joviális elismerés közötti különbség említésével, amely e diskurzusban az egyik legkitüntetettebb pont, szándék szerint a tulajdonviszonyok felcserélődésére utalok. E csere hosszabb folyamatának középponti jelentőségű fázisa a macskaszerepkör „átvállalásáról” szóló félmondat; a pontos leírás („fülnket hegyezve, tűzszemünket meresztve ülünk az ágyban...”) még egy tekintetben értelmet nyer, amellet, hogy meggyőződése szerint egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy az idézett részletben a többes szám első személy nem azonos az általános alannyal. Amikor mindez történik, a zürai napok elején vagyunk (K. azt írja, „ez csak az első éjszaka volt így”), ám amikor mindez ábrázolódik, a zürai éjjelek és nappalok jónéhánya eltelt már. K. tehát *folyamatosan figyelt*, ezzel töltötte legfőbbképp idejét – s ez nem magyarázható az egerekkel szemben érzett irtózatával és az ebből fakadó álmatlan éjszakákkal; nincsenek álmatlan éjszakáink, csak időnként a feledékenységünk követel nagyobb teret pszichénkben, s ilyenkor hajlamosak vagyunk arra, hogy a valóságot felcseréljük álmainkkal és viszont. S hogy a figyelés lett K. legfontosabb tevékenysége, az önmagában azzal sem indokolható, hogy a macska kisebb-nagyobb szünetekkel folyamatosan érvényt akart szerezni annak a feltétel nélküli érzésnek, amit az előbb *barátság*nak neveztem, s amely cselekedetével az „egyébként nagyon jó, gyermektegy állat” óhatatlanul magára vonta K. rosszállását és tekintetét. A macska számára éppen ez utóbbi volt a fontos, hiszen ki mással töltenénk legszívesebben minden időnkét,

ha nem a barátunkkal? „...ölembe ugrik”, írja előbb K., majd megnyugtató végeredményként közli, hogy ha a másik szobába zárja, „nem ugrálhat föl az ágyamra”; de ez a szemérmelő beismerés, *a másik*, a macska érzelmeinek felismerése alaposan túlnőtt a kezdeti tiltáson és elutasításon, s túl a macska szeme láttára történő levetkőzés, tornászás és lefekvés kellemetlennek érzett, a legintimebbet és így legvégsőt megosztó terhességén. S amennyire praktikus megfontolásból vette magához K. a macskát, legalább annyira nem praktikus – vagy eképpen nem magyarázható – lépés részéről az, hogy Max ajánlatát, a valóban kézenfekvő és kényelmes megoldást, az egér-csapdákat az ellenérvek sokaságának felsorolásával utasítja el és *a macskánál marad*, külön is kiemelve azt, hogy „az ominózus nyomok sem feltétlenül megvetendők”... Mert K. számára itt már a megértés a tét. Azt írja, „nehéz dolog ilyen kérdésekben megértetni magunkat egy állattal. Merő félreértéssorozat az egész...”, s ebben a megjegyzésben nem az újjal találkozó, s annak elementáriságára rácsodálkozó ember kissé távolságot is tartó önarcképe a lenyűgöző, hanem maga a pőre tény, az állítás, és ami belőle következik. *Megértetni* csak az tud, akit már rávezetett a megértésre a másik, s így kölcsönösen létrejött az a nyelv, amit mindkét fél birtokol, s amely mindkét irányban működtethető. S noha általában a megértés mélységesen egyenrangú viszony, itt az események az előzmények kényszermozgásából következően mintha az ellenkezőjükre váltanának át: K. a macskát egy számára még nem teljesen átlátható, vagy a sajátjától szerkezetében lényegileg eltérő tudás birtokosának ismeri már, egyetlen s mindezt kifejező szóval „*tanítónak*” nevezve őt – vagyis mindössze ennyi kellett ahhoz, hogy a K. előítéletén alapuló rend *a feje tetejére* álljon, magyarán, tökéletesen érvénytelen legyen tovább. Mindaz együtt, amit idáig az eredeti szövegből külön is idéztem, nem pillanatnyi és véletlenszerű állapotokat tükröz (mint ahogy a fülhegyezés és a tűzszem meresztése sem K. pillanatnyi és pontosan visszafordított élménye), hanem egy valóságosságában és virtualitásában

egyaránt nagyon izgalmas fejlődésrajzot takar; ám nem a macska fejlődésrajzát, hanem azét, aki a rajz érzékletességéért és megkapó voltaért dicsérhető: K.-ét.

(*A megszólítható macska*) Két tisztázatlan, s első látásra e levelek valódi problematikájához csak lazán kapcsolódó, a szövegben szimmetrikusan helyet foglaló levélrészlet maradt hátra. Különös módon mindkét locus nyelvi tréfának tekinthető, s hasonlítanak abban is, hogy mindkettőhöz lélektani indokolással juthatunk igazán közel – s a belőlük levonható következtetés minden látszat ellenére döntő jelentőségű az egészre nézve. Az egyik hely az első, meglehetősen kaotikus éjszaka után került papírra: a macska-lány azonosítás feltehetőleg tollhibának indult, K. azonban, felismerve az elszólás humorát (alighanem Felix szórakoztatására), bennhagyta a szövegben. A kicsi a nagyban: mintha a *Hamlet* Színészeinek játékát látnánk Claudiusék előtt, a nagy előadáson belül: ez az azonosítás K. megtévesztésének egyik első, ám jelentőség-teljes fokozata. K. ugyanis (hűen saját korábbi, már említett tapasztalataihoz, s hűen egyúttal az általa óhajtott rendhez) legelőször itt jelzi jobbra önkéntelenül azt, hogy hieratikusan s egy előítélet szerint gondolkodik: a macskát – nemére való tekintet nélkül – nőként, női természetként gondolja el. Aki ekként vélekedik, vagy a macskát, vagy a nőt nem ismeri. A megtévesztéssorozat első lépcsője, ez az előítélet a maga logikája szerint torkollik az összes további félreértésbe, s ez vezet K. végső vereségéhez is.

Nem véletlenül hoztam példának éppen a *Hamlet* színelőadását. A másik hely, az „egér se moccant” ugyanis idézet a *Hamlet* legelső jelenetéből, tréfás automatizmus, ezúttal Max szórakoztatására. Ez a szövegdarab, amely a levelek végefelé olvasható, azonban lélektanilag rímel a macska-lány keveredésre: ott egy feldúlt, önmaga világán kívül kerülő, hibákat elkövető *personával* ismerkedünk meg; a *Hamlet*ből idéző levélíró viszont visszanyerte saját biztonságát: tudja világának határait és ismét birtokolja azt a nyelvet, amit célszerű-

nek gondol. A macskát és a lányt keverő ember véletlenül akad rá anyagára, úgyszólván „talált tárgyba” ütközik; a *Hamlet*ből idéző öntörvényű intenciója alapján cselekszik. Ahogy korábban már említettem, K. levelei és a belőlük kiemelt részletek a szó egyik, talán lényegibb értelmében nem szépírói alkotások; a változtatandók megváltoztatásával jellegükben inkább az újságok napi híreihez, esetleg bűnügyi krónikájához állnak közel. De esendőbbek is azoknál – és éppen ez jelenti izgalmasságukat –, mert dokumentálnak „valamit”, ám ennek az igazságértékét semmilyen módszer sem tudja igazolni vagy cáfolni többé. Ebben a tekintetben mindannyian egyenlők: kései szemlélők vagyunk, akikre legfeljebb a kommentálás nem is egyszer spekulatív következtetéseket-logikát és a konkrét helyzettől független felinológiai ismereteket kívánó feladata marad. Vagy ha köznapibb szavakat akarok használni, egy pont után már csak képzeletünkre hagyatkozhatunk, amit kiegészíthetünk a fenti eseményso-rozat *egyetlen* állandóként megmaradt-megőrzött, ma is léte-ző jelenségére, a macskára vonatkozó tudásunkkal. Mert a fenti levelek egy tekintetben látványosan hiányosak, noha e hiányt a helyzet végtelen *személyessége*, amiről mind-eddig beszélni próbáltam, bőségesen indokolja. K. egyetlen szót sem veszteget a macska jellemének legfőbb vonására, kíváncsiságára és tudni vágyására, mint ahogy nem szól a macskát foglalkoztató örök kérdéstről sem: mit lehet legköze-lebb megenni? K. nem beszél a macska szeméről és a belőle kiolvasható időről; végső soron hallgat arról is, hogy hogyan szólította meg a macskát, *expressis verbis* azt sem adja tud-tunkra, hogy a macska megszólíthatónak bizonyult-e. Azért nem beszélt erről, mert megtörtént ugyan, de ez a megszólít-hatóság nem K.-n, hanem a macskán múlt, végérvényesen? K. nem mond semmit arról sem, hogy a macska rossz filológ-us: ott is felfedezni vél, ahol nincs mit.

(Az idő) Hetvenvalahány év nem kevés. Ezalatt jóformán minden megváltozott a hajdani Züraubban: van, ami jobb volt és rosszabb lett, van, ami rosszabb volt és jobb lett, még ha az ilyen dolgoknak nyilván arrafelé is kisebb a számuk az előbbiekhez képest. Hol van a régi ház, ahol K. néhány hetet töltött, hol az udvar, amelyben K. megpróbált dolgozni? Hol van K. szobája, hol a macska szobája, K. asztala, ágya, vagy ha úgy tetszik, a macska asztala és ágya? Hol van a skatulya és a fazék, amit K. egyik levelének írása közben befestett? Hol van a láda, amelyben egerek kaparásztak? Hol vannak az egerek? Hol a macska? Hol van Felix, hol van Max, hol van K.?

Ilyen az idő: majdnem mindent eltöröl.